

SKÄRHOLMEN BEDÖMER
våldsutsatthet med FREDA

WEBBKURS UTBILDAR
rekordmånga om våld

FÖRÄLDRADIALOG
förebygger våld i Lund

Att arbeta mot våld

*Lärande exempel från kommunernas
arbete mot våld i nära relationer*

**HEDERSRELATERAT
VÅLD DISKUTERAS**

i kommungrupp i Norrköping

Innehåll

10

Till dig som arbetar inom socialtjänsten	3
FREDA ett stöd i arbetet mot våld	4
Lär dig mer om FREDA bedömningsmetoder	6
Kommuner väljer webbkurs för utbildning om våld	7
Dialog med föräldrar ska förebygga våld	10
Sju råd från Bygga broar	13
Skolan tar hjälp av socialtjänsten i hedersfrågor	14
Samtal en väg till förändring för våldsutövare	18
Kartläggning av våldet viktig för insatserna	20

Magasinet Att arbeta mot våld produceras av Nationellt centrum för kvinnofrid, NCK, Uppsala universitet tillsammans med Länsstyrelserna och Socialstyrelsen.

Omslagsbild: Crelle Ekstrand. Personen på bilden heter Ulrika Kåkneryd, hon arbetar på socialkontoret i Norrköping.

Produktion: Zellout
Tryck: Danagård Litho, 2017

Till dig som arbetar inom socialtjänsten

”Att arbeta mot våld” vänder sig till dig som arbetar inom socialtjänsten.

Här har vi samlat reportage som tidigare har publicerats på webbplatsen Webbstöd för kommuner, som utvecklats i samverkan mellan Länsstyrelserna, Socialstyrelsen och Nationellt centrum för kvinnofrid. Det är ett nationellt metod- och kompetensstöd för kommunernas och socialtjänstens arbete mot mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. I webbstödet finns praktiskt inriktade texter om socialtjänstens arbete på området, länkar till lagar och Socialstyrelsens publikationer samt reportage i form av ”lärande exempel” från olika kommuner. Där finns också en länk till en webbkurs om våld, en introduktionskurs som ger grundläggande kunskaper om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer.

Länsstyrelserna har sedan några år tillbaka i uppdrag att ge regionalt kompetens- och metodstöd till kommuner och idéburen sektor när det gäller arbetet mot våld. De ska både ge direkt stöd till kommunerna och främja kommunövergripande insatser som till exempel utbildningar och samordning. Du är också välkommen att kontakta din länsstyrelse för stöd om frågor som rör utveckling och samordning inom området.

Vår förhoppning är att reportagen med lärande exempel från olika håll i landet ska fungera som inspiration och kunna ge tankar och idéer till nya arbetsätt. Vi vill också lyfta fram det viktiga arbete som utförs runt om i landet för att förbättra situationen för våldsutsatta kvinnor och deras barn. Det är i det dagliga arbetet som våldet måste upptäckas och stoppas.

Var femte kvinna och var tjugonde man har någon gång i sitt liv utsatts för allvarligt sexuellt våld, visar rapporten ”Våld och hälsa” från NCK.

Socialtjänstens ansvar för våldsutsatta kvinnor, män och barn regleras i socialtjänstlagen (SoL 2001:453). I socialtjänstlagens 5 kap. 11 § tydliggörs att socialnämnden ska verka för att den som utsatts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp samt att nämnden ska beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation.

Du vet väl att du som möter våldsutsatta kvinnor i ditt arbete också kan ringa till Kvinnofridslinjen på 020-50 50 50? Den nationella stödtelefonen Kvinnofridslinjen drivs av Nationellt centrum för kvinnofrid på uppdrag av regeringen.

14

procent av kvinnorna och 5 procent av männen uppgav i NCK:s studie ”Våld och hälsa” att de som vuxna hade utsatts för fysiskt våld eller hot om fysiskt våld av en aktuell eller tidigare partner.

FREDA ett stöd i arbetet mot våld

När en ny klient kommer till socialtjänsten i Skärholmen, som är en stadsdel i Stockholms stad, får denne nästan alltid ett papper med frågor om våld att fylla i. Det har Anna Tsekas, biträdande enhetschef för relationsvårdsteamet, jobbat för under lång tid.

Anna Tsekas är biträdande enhetschef i Skärholmen.

Formuläret består av de så kallade FREDA kortfrågorna som är framtagna av Socialstyrelsen för att identifiera och beskriva våldsutsatthet. Frågorna är en del i FREDA bedömningsmetoder.

– Det finns ett stort mörkertal. Med hjälp av kortfrågorna upptäcker vi

klienter som är utsatta för våld. Att använda frågorna underlättar både för den som frågar och den som svarar. De kvalitetssäkrar också vårt arbete eftersom de säkerställer att vi alla använder samma frågor, säger Anna Tsekas.

Formuläret består av fem frågor om

utsatthet för våld – fysiskt, psykiskt och sexuellt – men även om personen exempelvis hindrats från att använda något hjälpmedel, som käpp eller rullstol. Till varje område ingår en fråga om rädsla för och nuvarande kontakt med förövaren. Till sist ställs frågor om det

varit barn närvarande vid eventuella våldstillfällen och om även de blivit utsatta.

– Våld väcker mycket känslor och tankar. Då är det lugnande med ett dokument, det blir lättare att hålla fokus och mindre laddat. Genom

frågorna får vi en bild av hur våldet ser ut, säger Anna Tsekas.

– När det kommer personer till vår enhet så vet vi ju att de är våldsutsatta. Men målet är att alla enheter som remitterar till oss redan ska ha ställt frågorna.

Relationsvårdsteamet tar emot både kvinnor och män som har utsatts för våld men även personer som utövar våld. Vissa söker direkt till enheten för att få stöd men många hänvisas från andra enheter inom socialtjänsten. Teamet, som startades 2012 efter en trygghetsundersökning, har ständigt runt 90 till 100 pågående ärenden.

Anna Tsekas säger att de flesta hon möter på andra enheter är positiva till att använda frågorna.

– Men det finns också ett visst motstånd mot att fråga alla som kommer, man vill gärna ha en misstanke om våld först. Men jag tänker att precis som vi frågar om droger och alkohol ska vi självklart ställa frågor om våld, säger hon.

Säkerheten bedöms först

När en kvinna är identifierad som våldsutsatt påbörjar teamet en utredning, om kvinnan själv vill det. Omgående görs också en säkerhetsbedömning av riskerna för att kvinnan och eventuella barn ska utsättas för mer våld. Teamet använder även FREDA farlighetsbedömning och FREDA beskrivning, som är de två andra instrumenten i FREDA metoden.

– När utredningen är avslutad påbörjas stödsamtal och behandling, fortfarande här hos oss och med samma person som gjorde utredningen, säger Anna Tsekas.

Anna Tsekas ser många fördelar med att det är samma person som fortsätter ha kontakt med kvinnan

efter att utredningen är klar.

– Kvinnan behöver inte börja om med en ny person, utan handläggaren vet ju redan vad som hänt. För oss utredare blir det också en röd tråd, vi fortsätter att följa kvinnan, säger hon.

Att samla kompetensen kring våld i ett team i stället för att sprida den på olika enheter är också viktigt för arbetet.

Det finns ett stort mörkertal. Med hjälp av kortfrågorna upptäcker vi klienter som är utsatta för våld. Att använda frågorna underlättar både för den som frågar och den som svarar.

– Det behövs någon som håller i frågan, annars faller de våldsutsatta lätt mellan stolarna, säger Anna Tsekas.

Bred utbildningsatsning planerad

I Skärholmen har socialtjänsten tagit fram en modell där man arbetar med motiverande samtal (MI) som förhållningsätt vid utredning och samtalsstöd med kvinnor som utsätts för våld, Skärholmsmodellen.

Anna Tsekas betonar att det behövs kompetens och utbildning för att arbeta med kvinnor som utsatts för våld. Bland dem som arbetar i teamet har de allra flesta en färdig eller pågående vidareutbildning i samtalsstöd. Nu finns även ett förslag att all personal vid samtliga enheter ska få utbildning om våld, webbkursen om våld är en del.

– Det blir en omfattande utbildningsatsning. Våld är ett stort samhällsproblem och det innebär ett stort lidande som får långsiktiga konsekvenser. Därför prioriterar vi att hitta våldsutsattheten tidigt.

70%
av de 190 tillfrågade kommunerna uppger att de använder FREDA.

MER OM / FREDA BEDÖMNINGSMETODER

- Det är Socialstyrelsen som har tagit fram FREDA bedömningsmetoder, de kom 2014.
- FREDA består av en manual och tre bedömningsmetoder.
- De används i exempelvis socialtjänstens arbete för att identifiera våld och bedöma behovet av stöd och skydd i samband med våldsutsatthet.
- De tre bedömningsmetoderna är FREDA kortfrågor, FREDA beskrivningar och FREDA farlighetsbedömning.
- Kortfrågorna är fem stycken som samtliga handlar om våldsutsatthet, exempelvis "Har du blivit utsatt för någon form av sexuellt våld?".
- Beskrivningen består av ett antal påståenden som klienten ska ta ställning till för att socialtjänsten ska få en uppfattning om läget.
- Farlighetsbedömningen innehåller ett frågeformulär med ett poängsystem. Resultatet utgör en del i bedömningen av hur farlig situationen är för klienten.
- Enligt Socialstyrelsen uppger 70 procent av 190 tillfrågade kommuner att de använder FREDA.
- 2015 utvärderades metoden på uppdrag av regeringen. Undersökningen visade att flera av de medarbetare i socialtjänsten som använde kortfrågorna fick fram ny information om klienternas situation.
- Enligt utvärderingen minskar bedömningsmetoderna risken för att frågor missas eller glöms bort samt att godtyckligheten minskar då alla klienter får samma frågor.
- Vissa uppgav även att man upptäckt att insatser saknades när de använde metoderna.
- Det finns även andra bedömningsmetoder förutom FREDA.

Kommuner väljer webbkurs för utbildning om våld

Våldsutsatta kvinnor har rätt att få ett professionellt bemötande och för det behövs kunskap. Just nu pågår många utbildningsatsningar över hela landet med webbkursen om våld som grund.

Anna utsätts för våld i en nära relation. Hon är en tecknad karaktär i webbkursen om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. De som går kursen får följa hennes väg ut ur utsattheten. Webbkursen om våld är framtagen av NCK tillsammans med Socialstyrelsen och länsstyrelserna och används nu

av ett stort antal yrkesverksamma över hela landet. Efter ett halvår hade den 10 000 användare.

Alla medarbetare utbildas

I Kristianstad har snart alla omkring 550 kommunanställda inom Arbete och

välståndsförvaltningen gått utbildningen. Det handlar om allt från behandlingspersonal, handläggare, HR-personal och SFI-anställda till personal på utvecklingsfunktioner. Det berättar Evelina Nilsson, samordnare för våld i nära relationer på Kristianstads kommun.

– Hos oss är den här frågan prioriterad. Vi ser att allt fler söker hjälp, vi har också allt fler i skyddat boende. Därför är det viktigt att vi har de rätta kunskaperna. Vi har en stor omsättning på personal så utbildningsbehovet är stort.
– Styrkan med en webbaserad kurs är att den är lättillgänglig för många,

det är också bra att den är gratis. Svagheten är att den anställde kan sitta ensam vid datorn och då vet vi inte riktigt vad kursen ger, säger Evelina Nilsson.

Under hösten och vintern 2016 utbildades medarbetare med arbetsledande funktion. De omkring 50 personerna har sedan i sin tur sett till att det egna arbetslaget gått webbkursen.

– Alla medarbetare behöver en basal kunskap om våld i nära relationer, eftersom alla möter människor i sin roll och på sitt sätt, säger Evelina Nilsson.

Gruppspår används i Svenljunga

Kursen kan genomföras både enskilt och i grupp. I Varberg och Svenljunga får socialtjänstens anställda gå webbkursens gruppspår. På så sätt hoppas man att personalen tillsammans ska få en djupare kunskap.

– Att diskutera i grupp leder till förändring på ett annat sätt än om man går en kurs själv, säger Ida Henning, anhörigrådgivare på socialförvaltningen i Svenljunga kommun.

Ida Henning arbetar med samordning av stöd till personer som utsatts för våld. I fjol deltog hon tillsammans med runt 40 andra på en utbildning för kursledare som ska utbilda kolleger om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer.

Länsstyrelsekurs för kursledare

Kursen för kursledare har tagits fram av Länsstyrelsen i Västra Götaland. Katarina Björkgren är utvecklare inom området mäns våld mot kvinnor på Länsstyrelsen i Västra Götaland och en av de ansvariga för utbildningen.

– Intresset för pilotutbildningen var enormt stort med deltagare från sju län. Vi erbjuder nu utbildningen till yrkesverksamma i hela landet som

Medarbetare från vuxenvården i Kristianstad är några av dem som gått webbkursen om våld.

Foto: Linda Bengtsson

önskar bli kursledare och utbilda utifrån webbkursens gruppspår.

– Tanken är att kommunerna genom webbkursen ska bli självförsörjande när det gäller grundkunskap om våld. Länsstyrelserna har möjlighet stötta kursledarna i det egna länet. Det kan vara en ensam uppgift att utbilda och ett nätverk med andra kursledare skulle kunna vara ett stöd. Förslag finns på att ett sådant nätverk kan bildas genom länsstyrelserna, säger Katarina Björkgren.

Motstånd förekommer

I Svenljunga kommun har man utsett kontaktpersoner för våld i nära relation på varje enhet inom socialförvaltningen. Kontaktpersonerna går webbkursen om våld tillsammans.

Utbildningen för kursledare tar upp det motstånd som kan väckas när man diskuterar frågor om våld. Det är viktigt att ha en beredskap för det både som kursledare och som arbetsgivare.

– Det kan finnas en rädsla internt att det ska väcka obehag eller att

anställda har egna erfarenheter som kan komma fram, säger Ida Henning.

I Varbergs kommun arbetar Anette Sandersson som utvecklingsledare på socialförvaltningen. Även hon har gått pilotutbildningen och fungerar som kursledare på sin arbetsplats. Hon har som en första insats utbildat en arbetsgrupp som fokuserar på arbetet mot våld i nära relation. Gruppen består av representanter från socialförvaltningens olika enheter.

I Varberg finns också ett team med fem handläggare som är specialister

på våld i nära relationer. Teamet utreder stödbehovet till vuxna som utsatts för våld. Fyra av handläggarna nyanställdes förra året.

– För detta team är webbkursen ett sätt att jobba ihop sig som grupp och se till att man har samma kunskapsbas, säger Anette Sandersson.

Webbkursen hittar du på nätet!
webbkursomvald.se

För oss är webbkursen ett sätt att jobba ihop sig som grupp.

Dialog med föräldrar ska förebygga våld

För barnens bästa är det nödvändigt att vuxna kan ha en dialog om kulturella likheter och olikheter utan att fastna i rädsla eller fördomar.

Det är en av tankarna bakom "Bygga broar" – ett hyllat arbetssätt för att främja integration och förebygga hedersrelaterat våld och förtryck.

– Det finns barn som lever i olika världar väldigt tidigt, som lär sig att på förskolan gör jag så här, och hemma gör jag så här, säger Eva Ohlsson, initiativtagare till Bygga broar.

Eva Ohlsson har över tjugo års erfarenhet av arbete med familjer i socioekonomiskt utsatta områden. Med stöd från länsstyrelserna i Skåne, Halland, Västra Götaland och Östergötland har hon utvecklat konceptet Bygga broar med start 2010.

– Jag hade arbetat länge med akuta ärenden som man inte bara kunde släppa vid klockan fem och gå hem. Jag insåg att jag ville börja arbeta integrationsfrämjande och våldsförebyggande, att komma in på ett tidigare stadium, säger Eva Ohlsson.

Bygga broar riktar sig till personal som i yrket möter barn, unga och föräldrar med olika bakgrunder. Målet

är att stärka barns och ungas rättigheter, främja integration och förebygga hedersrelaterat våld och förtryck. Det handlar om att stödja personalen i att bygga goda relationer till föräldrar och barn ur ett interkulturellt perspektiv.

I Bygga broars grundutbildning får personalen verktyg för att kunna ha dialog med föräldrar om jämställdhet, mänskliga rättigheter, sex och samlevnad och olika synsätt på barnuppfostran. Eva Ohlsson kallar det för "värdegrundsdialoger".

– Värdegrundsdialog är motsatsen till "information". Det räcker inte att säga att barnaga är förbjudet, man måste starta en process hos den man pratar med. "Information" påverkar inte sociala normer, säger Eva Ohlsson.

”

Bilder fungerar bra eftersom de inte låser fast tanken vid en tolkning, utan kan få dig att reflektera fritt.

Egen värdegrund synas

Utbildningen sträcker sig över fem dagar. Den tar bland annat upp olika norm- och värdesystem, kollektivism kontra individualism, sociala förändringsprocesser och idéer om frihet och kontroll i olika samhällen.

– Det finns till exempel en uppfostringsmetod som går ut på att det lilla barnet kontrolleras ganska hårt, men att kontrollen minskar ju äldre barnet blir. Sedan finns det en annan metod där det lilla barnet inte har så många tyglar, medan kontrollen ökar när barnet kommer i tonåren, säger Eva Ohlsson.

Utbildningen innehåller också värderingsövningar där deltagarna får arbeta med sin egen värdegrund och

perspektiv som man tidigare tagit för givet.

– Det som är en petitesse för mig kan vara jättestort för någon annan.

I Bygga broar ingår ett bildmaterial med 44 illustrationer. Bilderna kan användas för att stötta dialogen om olika värdegrundsfrågor, enskilt eller i grupp.

– Bilderna är baserade på mina möten med över hundra föräldrar genom åren och illustrerar sådant som de själva velat prata om. Ofta kopplat till att deras barn växer upp i en annan kontext än den de själva är vana vid från sin barndom, säger Eva Ohlsson.

– Bilder fungerar bra eftersom de inte låser fast tanken vid en tolkning, utan kan få dig att reflektera fritt. Bilder exkluderar inte heller de som inte har fått lära sig läsa och skriva.

Arbetssättet populärt

I dag används Bygga broar i olika verksamheter i Halmstad, Lund, Hörby kommun och på Västra Hisingen i Göteborg. I Lund har man använt Bygga broar på ett antal förskolor sedan 2015. Eva Böttern, tidigare förskolechef i kommunen, är en av initiativtagarna till satsningen.

– Utan kunskap om olika synsätt på till exempel barnuppfostran kan det uppstå missförstånd

Eva Ohlsson har utvecklat Bygga broar. Foto: Lisa Thanner

mellan föräldrar och pedagoger, säger Eva Böttern.

Ibland kan det leda till konflikter.

– För en förälder som nyligen kommit till Sverige kan mötet med förskolan bli den första riktiga krocken med det svenska samhället. Du lämnar över det käraste du

har, ditt barn, till en verksamhet som du kanske inte förstår eller känner till, säger Eva Böttern.

Nittio förskolepedagoger har fått gå Bygga broars femdagarsutbildning. Tanken är att alla pedagoger i kommunen ska gå utbildningen.

Miljön har betydelse

För att förankra arbetssättet på förskolorna har personalen själva tagit fram handlingsplaner. Till exempel för vad man bör tänka på när ett nytt barn ska skolas in och en tolk ska vara närvarande med föräldrarna.

– Om man ska använda tolk är det viktigt att förbereda det noga. Vad behöver föräldrarna få reda på medan tolken är på plats? Spelar det någon roll om det är en man eller en kvinna som tolkar? säger Eva Böttern.

En annan del är hur miljön kan utformas för att göra den välkommande och tydlig för alla, även om man inte har svenska som modersmål.

– Genom att sätta upp foton som

Bild från Bygga broar. Illustration: Turi Everett och Eva Ohlsson

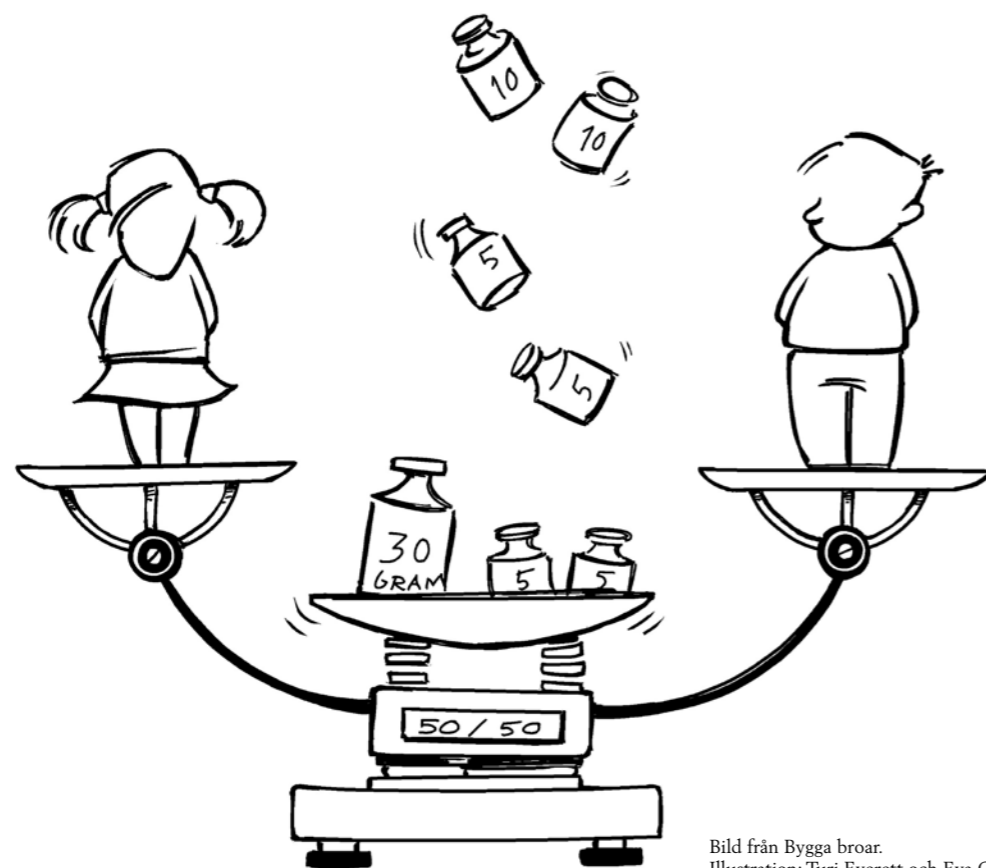

Bild från Bygga broar.
Illustration: Turi Everett och Eva Ohlsson

visar vardagsaktiviteter är det enklare att berätta vilka kläder barnet behöver ha med sig till förskolan, säger Eva Böttern.

– En "språkväg" med ordet "hej" skrivet på olika språk signalerar att här på förskolan är vi mångkulturella.

Personalen använder också Bygga broars bildmaterial.

– Om vi tar fram "Trädet" eller "Livslinjen" när man träffar föräldrarna för ett första utvecklingssamtal kan vi visa att vi är intresserade av barnets hela situation, inte bara av hur barnet har det på förskolan.

Dialog skapar tillit

Genom att skapa utrymme för en intresserad, tillitsfull dialog med föräldrarna skapas förutsättningar för personalen att även kunna ta upp svårare ämnen. Det kan till exempel handla om olika sätt att uppfostra flickor och pojkar.

– För oss i förskolan är det naturligt att flickor och pojkar leker tillsammans. Men vi kan inte ta för givet att alla ser det så. Vi måste förklara varför vi gör som vi gör. Bygga broar ger även personalen kunskap och verktyg för att våga ta upp svåra frågor, säger Eva Böttern.

För oss i förskolan är det naturligt att flickor och pojkar leker tillsammans. Men vi kan inte ta för givet att alla ser det så.

Arbetsättet sprids till fler

Bygga broar är från början framtaget för förskolan, men kan också användas i andra verksamheter. I Hörby i Skåne har även SFI-lärare och personal inom socialtjänsten, Polisen och Brottsofferjouren utbildats.

– Utbildningen ger alla samma "glasögon" när vi diskuterar, säger Bahareh Mohammadi Andersson som är sektionschef för familjefrid och integration på socialförvaltningen i Hörby kommun samt insatsledare för Bygga broar.

Skapar synsätt baserat på fakta

Utan kunskap är det lätt att ha stigmatiserande föreställningar om "de andra", säger Bahareh Mohammadi Andersson.

– Bygga broar ger kompetensutveckling i yrkesrollen, men är också en personlig resa. Man blir mer medveten och får en helt annan syn baserad på fakta. Har man kunskapen vågar man ta upp och prata om vad som är bäst för barnen, utan att vara rädd för att trampa någon på tårna eller påföra skuld och skam.

I Hörby ordnas värdegrundsdialogträffar en gång i veckan med elever som läser SFI. Värdegrundsdialoger har också getts för en klass med unga ensamkommande i åldrarna 16 till 19, med så goda resultat att initiativet ska upprepas.

7
råd från
Bygga broar.

MER OM / BYGGA BROAR

Bygga broar drivs av organisationen Acting for change och har sin förankring i mänskliga rättigheter, barnkonventionen, socialtjänstlagen och förskolans och skolans likabehandlingsplaner.

Bygga broar utgår ifrån att det är möjligt att betona både skillnader och likheter utan att stigmatisera eller skapa "vi och de". Respekten för olikheter får samtidigt aldrig legitimeras våld, förtryck eller kränkningar av barn och ungas rättigheter.

Konceptet har utvärderats av Göteborgs universitet.

RÅD INFÖR SAMTAL

1. Inse att det är du själv och ditt förhållningssätt, inte modellen, som är det viktigaste instrumentet i mötet.
2. Bli medveten om dina fördomar och förutfattade meningar och undvik att stereotypisera dem du möter.
3. Anpassa och modifiera ditt sätt att uttrycka dig på utifrån den du möter. Tänk på att en stor del av vår kommunikation är icke-verbal.
4. Bilder kan vara bra som underlag för dialog.
5. Lär dig att skilja mellan att förstå och acceptera. Bara för att du förstår en annan människas handlingar innebär det inte att du accepterar dem.
6. Det finns en skillnad mellan att anpassa och undvika. Ibland är det nödvändigt att anpassa sättet att kommunicera om tabubelagda och känsliga ämnen, men undvik aldrig att tala om dem.
7. Det kan finnas olika roller i mötet: informatör, processledare och människorättsaktivist. Du kan behöva utveckla en fingertoppskänsla för vilken roll du ska använda i olika situationer.

Petra Persson och Ulrika Kåkneryd från socialtjänsten ingår i den konsultativa gruppen.

Foto: Crelle Ekstrand

Skolan tar hjälp av socialtjänsten i hedersfrågor

Tvångsäktenskap kan vara svåra ärenden för socialtjänsten att utreda. I Norrköpings kommun samarbetar skola, socialtjänst och polis för att fånga upp barn och unga som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck.

Hon får inte klä sig som hon vill, inte träffa kompisar och måste hem direkt efter skolan. Nu har hon gått till en lärare på skolan för att få hjälp att klara situationen med sin kontrollerande familj. Läraren i sin tur har vänt sig till socialtjänsten för att få råd.

I Norrköping finns sedan ett par år tillbaka en konsultativ grupp för lärare, kuratorer, förskolepersonal och handläggare som behöver diskutera hur de ska agera för dem som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck.

– Det vanligaste är att eleven har tagit kontakt med någon på skolan för

att få prata om sin situation. Vi har ett ärende i månaden som har med heder att göra. En till två gånger per termin handlar det om tvångsäktenskap, säger Malin Jonsson, socialsekreterare på socialtjänsten i Norrköping och en av dem som ingår i den konsultativa gruppen.

Kontakt med skolan viktigt

Oron bland dem som lever med hedersrelaterad problematik och riskerar att bli bortgifta ökar ofta inför längre ledigheter som sommarlov. Där-

Malin Jonsson från socialtjänsten var med när gruppen startade. Åsa Maxeby arbetar inom landstinget i Östergötland och Petra Blom Andersson kommer från utbildningskontoret i Norrköping.

Foto: Crelle Ekstrand

för är en nära kontakt med skolan särskilt viktig, anser socialtjänsten i Norrköping.

– Gruppen startade för att skapa ett samarbete kring könsstämpning. Det är främst i skolan som de barnen upptäcks. Men vi märkte snart att lärarna hade många andra frågor som de behövde diskutera.

Nu träffas gruppen en gång i månaden men personal ringer också till socialtjänsten för att få råd.

Hotande tvångsäktenskap kan kräva snabba ingripanden av socialtjänsten. I Norrköping har socialtjänsten en tydlig

handlingsplan att luta sig emot. Handläggarna börjar med ett klargörande samtal med flickan, något som kan ske utan att föräldrarna informeras.

– Vi måste alltid göra en skyddsbedömning utifrån hennes uppgifter. Känner hon en stor oro för att bli bortgift till exempel kan det bli fråga om ett omedelbart omhändertagande enligt LVU. Och om oron är omfattande kan hennes nya adress hemlighållas från föräldrarna, säger Petra Persson, som också är socialsekreterare på socialtjänsten i Norrköping och med i den konsultativa gruppen.

”

Det vanligaste är att eleven har tagit kontakt med någon på skolan för att få prata om sin situation.

Svårt bryta med familj

Men agerandet i det första akuta skedet är inte den största utmaningen, enligt henne.

– Jag kan tycka att vi är rätt duktiga i den akuta situationen. Det svåra kommer sedan, att lyckas skapa ett nytt sammanhang för de här flickorna och undvika att de känner sig så ensamma. Det är ofta en svår process eftersom det också finns goda relationer i familjen.

Ett sätt att underlätta kan vara att placera flickorna i HVB-hem eller familjehem som har en vana vid situationen. Om flickan inte lyckas skapa sig ett nytt kontaktnät är sannolikheten stor att hon kommer att återvända till sin egen familj i framtiden och att problemen kvarstår.

Orosanmäler barnäktenskap

En delvis likartad problematik är barnäktenskap bland ensamkommande flyktingar. Migrationsverket kom förra våren med en rapport som visar på oklarheter i handläggningen i olika kommuner. I Norrköpings kommun väljer socialtjänsten alltid att göra en orosanmälan och skilja på paret om flickan är under 18 år. Hon placeras då på HVB-hem i stället för asylboende tillsammans med mannen.

– Vi utgår alltid från lagen även om det kan vara svårt eftersom de här flickorna till en början oftast vill fortsätta vara gifta med sin partner. Samtidigt måste vi ha barnets bästa i centrum och det går inte alltid hand i hand med barnets vilja i stunden, berättar Johan Karlsson Lobos, tidigare socialsekreterare i Norrköpings kommun.

Forskning behövs

Han menar att äktenskapet ofta är något helt naturligt för barnen eftersom de inte känner till något annat. Ibland väljer flickorna att återvända till mannen när de fyllt 18 år och får bestämma själva.

Men många ändrar uppfattning när de känner sig trygga. I skolan kan de träffa jämnåriga och leva som andra unga i deras ålder.

Johan Karlsson Lobos efterlyser konkreta fakta och forskning om vilka negativa effekter ett barnäktenskap kan få. Socialsekreterarna i Norrköping tycker att de har fått ett stort stöd av det nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck vid Länsstyrelsen Östergötland.

– Vi behöver känna oss trygga i att det är negativt och till skada för barnets hälsa och utveckling att ingå äktenskap före 18 års ålder. Det här är ingen moralagstiftning utan barnäktenskap är olagligt av en anledning.

5 procent av ungdomarna i Sverige i åldern 16–25 år var oroliga för att inte själva få välja partner eller vem de ska gifta sig med.

MER OM / TVÅNGSÄKTENSKAP

2014 infördes äktenskapstvång och vilseläddande till tvångsäktenskapsresa som nya brott i brottsbalken. Äktenskapstvång är straffbart på både förberedelse- och försöksstadiet. Även den som varit med och bestämt om brottet kan straffas. I vissa fall kan äktenskapstvång och försök till sådant brott som begås utomlands bli straffbart i Sverige. Vilseläddande till tvångsäktenskapsresa innebär att en person vilseläddas till resan till annat land för att där förmås ingå ett äktenskap. Trots den nya lagen talar det mesta för att förekomsten av barnäktenskap och tvångsäktenskap har ökat i Sverige, enligt regeringen. Under våren startade därför en utvärdering av effekterna av den nya lagen på regeringens uppdrag. Studien "Gift mot sin vilja" som genomfördes av dåvarande Ungdomsstyrelsen 2009 visade att 5 procent av ungdomar i Sverige i åldern 16–25 år var oroliga för att inte själva få välja partner eller vem de ska gifta sig med.

MER OM / NATIONELLT KOMPETENSTEAM

Länsstyrelsen i Östergötland har regeringens uppdrag att arbeta mot hedersrelaterat våld och förtryck genom ett nationellt kompetensteam. Det nationella kompetensteamet ska samordna och stödja arbetet mot bland annat förtryckets olika uttrycksformer som exempelvis barnäktenskap och könsstämpning av flickor och kvinnor. I våras startade en ny kampanj riktad till ungdomar för att informera om våld och rätten till det egna livet. Läs mer om informationskampanjen på hedersfortryck.se. Yrkesverksamma som behöver råd och vägledning kan även ringa den nationella stödtelefonen, 010-223 57 60.

Samtal en väg till förändring för våldsutövare

Omkring tvåhundra män som utövat våld eller utsatts för våld i nära relationer kommer varje år till behandling på Kriscentrum mellersta Skånes mottagning i Lund. Målet är att de ska bryta sitt beteende och ta ansvar för våldet.

Till det röda tegelhuset vid kanten av Stadsparken i Lund kommer runt 600 personer för samtal och behandling varje år. Hälften är kvinnor som har utsatts för våld, hot eller övergrepp. En fjärdedel är barn och en fjärdedel män som har utsatts för våld eller själva utövat våld och vill ha hjälp.

I korridoren innanför dörren till mottagningen Kriscentrum mellersta Skåne finns en vägg fylld av färgglada barnhänder i papper. Alla barn som kommer till verksamheten får rita av sin hand och sätta upp den på väggen.

– Det är väldigt symboliskt. Barnen känner att de inte är ensamma om sin situation, säger Kerstin Holmberg, samordnare mot våld i nära relationer i Lunds kommun.

Fler ringer för behandling

Kriscentret bildades 2001 och finansieras gemensamt av kommunerna i Eslöv, Höör, Kävlinge, Lomma, Lund, Staffanstorp och Svalöv. Majoriteten av de män som kontaktar verksamheten är mellan 30 och 50 år och de kommer från alla samhällsklasser. De vill ha hjälp med sina aggressioner och ilska eller upplever problem vid en separation eller vårdnadstvist. Det är helt frivilligt att komma och verksamheten är inte knuten till Polisen eller Kriminalvården. Den är heller inte myndighetsutövande.

– En tendens som vi ser just nu är att antalet män som hör av sig till oss ökar. Det är också så att de ringer i ett tidigt skede i sin kris, innan de riskerar att hamna i ett eskalerande våld. Det betyder att

De män som kommer måste vara motiverade. De som anser att de har rätt att använda våld kan vi inte behandla här.

vi har nått en bit med vårt förebyggande arbete, säger Kerstin Holmberg.

Motivation krävs

Behandlare Per-Erik Olofsson betonar att de endast möter en liten andel av de våldsutövande männen. Han ritar upp en avsmalnande trätt med det dödliga våldet mot kvinnor i slutet av den smala änden. De män som han träffar tillhör den andra, bredare änden. Där finns också de som inte utövat våld och som vill ha hjälp innan det händer.

– De män som kommer måste vara motiverade. De som anser att de har rätt att använda våld kan vi inte behandla här. Men vi träffar deras kvinnor, säger Kerstin Holmberg.

Informerar på polisstation

Information om mottagningen finns bland annat på familjerätten, på vårdcentraler och på kommunens webbsida. Sedan flera år tillbaka bedriver kriscentrum också en uppsökande verksamhet på polisstationen i Lund. Två av behandlarna finns där vissa dagar och tar kontakt med våldsutsatta, men även med de misstänkta förövarna när det kommer in en anmälan om våld i en relation. De informerar om centret och försöker motivera männen att komma till behandling.

Den uppsökande verksamheten på polisstationen har nu utvärderats med projekt pengar från Brottsförebyggande rådet. Utvärderingen visar att Kriscentrum, genom samarbetet med Polisen, når många våldsutsatta som aldrig på egen hand skulle ha sökt hjälp.

– Men det är mer tveksamt med förövarna. Det finns en överenskommelse med Polisen om att de efter förhör ska fråga om den misstänkta vill ha kontakt med Kriscentrum. Detta görs tyvärr inte alltid. Sitter personen i

arresten måste dessutom åklagaren ge sitt tillstånd, säger Kerstin Holmberg.

Samtalar om våldets konsekvenser

Männen börjar alltid med individuella samtal med en behandlare. Efter en tid kan de sedan börja i en ickevåldsgrupp för män, inspirerad av den norska modellen Alternativ till vold (ATV). Gruppen träffas 24 gånger och samtalar runt åtta teman: våld, psykiskt våld, sex, alternativ till våld, ansvar, förälder och barn, våldets orsaker och våldets konsekvenser. Ökad kunskap är ett viktigt mål och att kunna se vad ett beteende får för konsekvenser för andra.

– I grupperna får de träffa andra som utövat våld. Det är skuldbelagt och man känner sig ofta dum, och det kan de prata om här, säger Peter Widerström, en av de behandlare som håller i gruppverksamheten.

– För att få börja i gruppen måste man kunna ta ansvar för det våld man utövat. Samtidigt finns det också mycket försvarsmekanismer till en början. Männen pratar mycket om omständigheterna. Men i slutet kan de säga "det var jag och bara jag som använde våld". Då känner man "yes, vi är framme", säger Per-Erik Olofsson.

Olika insatser krävs för att bryta mönster

Behandlarna vet inte hur behandlingen fungerar på lång sikt. De upplever att männen förändras, och de kan också få positiva signaler via kvinnorna och bar-

nen, men det finns ingen uppföljning över tid.

Socialstyrelsen skriver i sina föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer från 2014 att socialnämnderna bör kunna erbjuda våldsutövare insatser. Kerstin Holmberg tycker att det är för få kommuner som gör det. Hon efterlyser också

mer forskning om våldsutövarna. – Våldet är så mångfacetterat och vi behöver veta mer för att se vad som går att förändra. Det är dags att ge oss möjlighet att utforska detta nu, säger hon.

– Många män som utövat våld har upplevt våld i barndomen, men inte alla. Och tvärtom finns det män som utövar våld som inte upplevt våld själva. Vi behöver veta mer om riskfaktorerna, säger Per-Erik Olofsson.

Ofta pågår det rättsprocesser samtidigt som behandlingen. Peter Widerström framhåller att Kriscentrum har en roll även före och efter en rättsprocess, inte minst i förebyggande syfte.

– Det behövs många olika saker för att bryta mönstret. En del i det är lättillgängliga mottagningar.

600 personer kommer varje år till samtal och behandling.

Åsa Lööv Wesslund är utvecklare vid Skellefteå kommuns Centrum för kvinnofrid.

Foto: Ola Westerberg

Kartläggning av våldet viktig för insatserna

I Skellefteå fick medarbetare i kommunen och landstinget svara på en enkät om våld. Nu är kartläggningen ett viktigt verktyg för socialtjänstens insatser för dem som utsätts.

När Skellefteå kommun öppnade dörrarna till Centrum för kvinnofrid, CFK, i det stora tegelhuset vid älven överraskades man över att så många våldsutsatta kvinnor kom. Det var för snart tio år sedan. Åsa Lööv

Wesslund, utvecklare vid centret, var ensam anställd.
– Då trodde kommunen att det skulle räcka men vi insåg snart att vi behövde mer personal. Vi insåg också att vi behövde undersöka hur

vanligt det var att kvinnor, män och barn är våldsutsatta, säger Åsa Lööv Wesslund.

Synliggör våldsutsatthet

År 2013 gjorde CFK en undersökning bland 9000 kommun- och landstingsanställda för att få reda på hur många som är våldsutsatta och hur många som hade utövats våld. De undersökte också hur de kommunala verksam-

Syftet var att få en bild av hur våldet ser ut i kommunen. Genom kartläggningen ville vi synliggöra problemet.

heterna arbetade med frågor om våld mot kvinnor och våld i nära relationer.
– Syftet var att få en bild av hur våldet ser ut i kommunen. Genom kartläggningen ville vi synliggöra problemet. Det var också ett sätt att försöka nå politiker och allmänhet och visa att arbetet mot våld behöver prioriteras, säger Åsa Lööv Wesslund.

Knappt hälften svarade

För att göra kartläggningen rekryterades en extern projektledare. En enkät skickades med mejl till 8 000 anställda inom kommunen och till 1 000 anställda inom landstinget, både kvinnor och män.

Totalt svarade 3 826 personer vilket motsvarar 42,5 procent.

– Vi visste att det kunde bli ett stort bortfall så vi valde att skicka till många för att få fler svar. Eftersom svarsfrekvensen blev låg är resultatet inte statistiskt säkert, men jag är ändå nöjd med att nästan 4000 personer svarade, säger Åsa Lööv Wesslund.

I enkäten ställdes frågor om utsatthet för olika typer av våld i nuvarande eller tidigare relationer, men också om respondenterna hade utövats våld mot någon. Det ingick även frågor om de

8 000

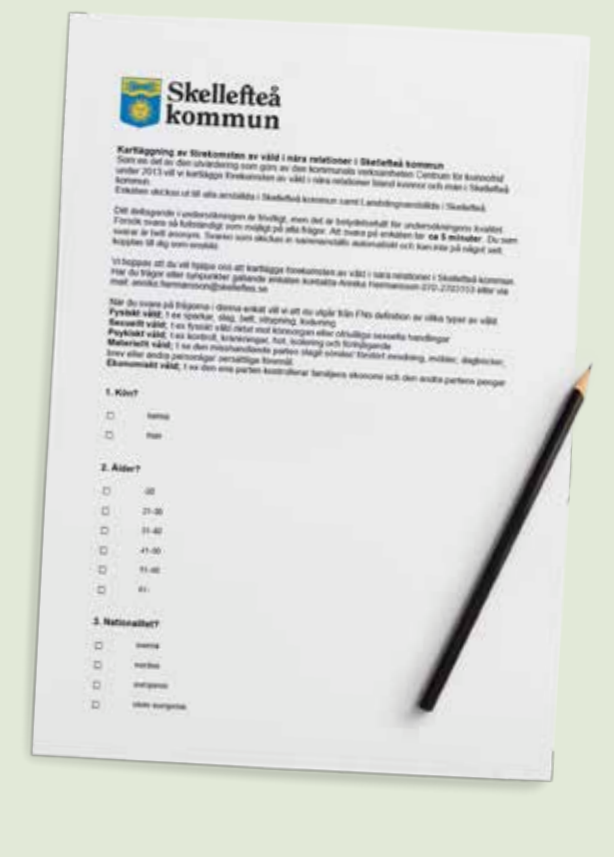
anställda i Skellefteå kommun fick en enkät med frågor om våld.

MER OM / KRAV PÅ ANALYS AV INSATSER

I Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer från 2014 finns krav på att "socialnämnden ska analysera om utbudet av insatser och andra sociala tjänster som erbjuds våldsutsatta och barn som bevitnat våld svarar mot behoven i kommunen".

Som ett led i detta uppmuntras nämnderna att hämta in statistik om hur många våldsutsatta det finns i kommunen. Uppgifterna kan komma från myndigheter som polis, socialtjänst och hälso- och sjukvård, och från kvinnojourer eller andra verksamheter inom frivilligörelsen. Kan man inte göra en egen undersökning går det också att bryta ner nationella siffror för att få en uppfattning om hur många som är utsatta lokalt.

Det var viktigt att kunna påpeka att det fanns brister i hur en del verksamheter förde statistik om våldet.

som varit utsatta sökt stöd för sin situation och vilka aktörer man kände till i kommunen som arbetade med våld i nära relationer.

Överraskades av ärligheten

I svaren uppgav 59 personer att de var utsatta för psykiskt våld i sin nuvarande relation och 376 att de varit utsatta för psykiskt våld i en tidigare relation. 60 personer uppgav att de använt fysiskt våld mot en partner.

– Jag är generellt förvånad över att de svarat så ärligt ändå: "Ja, jag har utsatts". Det är också 18 personer som berättat att de slagit sina barn, berättar Åsa Lööv Wesslund.

Som en del i kartläggningen skickades även en enkät till 120 verksamhetschefer i kommunen med frågor om hur de arbetar mot våld, 39 av cheferna svarade. Dessutom intervjuades fyra chefer från verksamheter som CFK samarbetar med. Svaren visade att bara två verksamheter, kvinnojouren och Åklagarmyndigheten, förde statistik över antalet ärenden som rör våld i nära relationer.

Medarbetare vid kommunen svarade på enkäten från Centrum för kvinnofrid. Personen i bilden har inget med artikels innehåll att göra. Foto: Emil Tjämström

– Det var viktigt att kunna påpeka att det fanns brister i hur en del verksamheter förde statistik om våldet, säger Åsa Lööv Wesslund.

Måste synas mer

Även verksamheten inom CFK utvärderades. Kommunen gjorde sju intervjuer med kvinnor som hade kontakt med centrumet som visade att kvinnorna var nöjda och tyckte att de hade fått bra hjälp och stöd.

– Det gav en fingervisning om att vi var på rätt väg och att vi ska fortsätta arbeta som vi gör. Men en slutsats var att vi behöver marknadsföra oss mer, så att vi syns.

Kartläggningen har stärkt arbetet vid centrumet på flera sätt, enligt Åsa Lööv Wesslund.

– Oavsett undersökningen skulle vi ha arbetat vidare med frågorna. Men den har gett oss stöd och argument

för att göra särskilda satsningar, som att öka kunskapen om våld och att göra arbetsgivare medvetna om att de anställda kan vara utsatta för våld.

– Och det går att prata om frågan nu på ett mer naturligt sätt än tidigare.

Även våldsutövare kommer till centret

Som ett led i arbetet har CFK genomfört en bred utbildningssatsning om våld i nära relationer bland anställda inom kommunen, Polisen, Åklagarmyndigheten och Migrationsverket.

CFK startade i slutet av 2009 efter en projektperiod och varje år har verksamheten kontakt med mellan 160 och 180 kvinnor som har utsatts för våld av en nuvarande eller tidigare partner. Ett tiotal våldsutsatta män kommer också samt runt ett tjugotal barn. Till verksamheten hör även Centrum för män som tar emot våldsutövare.

Vill du veta mer?

Webbstöd för kommuner, som utvecklats i samverkan mellan Länsstyrelserna, Socialstyrelsen och Nationellt centrum för kvinnofrid, är en del av NCK:s kunskapsbank. I webbstödet hittar du fler lärande exempel. Gå in på: nck.uu.se/kunskapsbanken/webbstod-for-kommuner. Vill du berätta om er verksamhet? Hör av dig till: kunskapsbanken@nck.uu.se

Webbaserad introduktionskurs om mäns våld mot kvinnor

Länsstyrelserna, Nationellt centrum för kvinnofrid och Socialstyrelsen har tagit fram en webbkurs om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer.

Kursen är kostnadsfri och öppen för alla. Den ger grundläggande kunskap om våld och om samhällets ansvar med särskilt fokus på socialtjänstens arbete. Fakta varvas med filmade inslag med experter och yrkesverksamma från hela landet. Du kan gå kursen enskilt eller tillsammans med kollegor.

www.webbkursomvold.se

Till dig som arbetar inom socialtjänsten

”Vår förhoppning är att reportagen ska fungera som inspiration och kunna ge tankar och idéer till nya arbetssätt.”